

ВІЛЕН ГОРСЬКИЙ - ІСТОРИК УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

«Я им'ю шелковых тысячу и один фигурных узлов. Ищу в них *начала* и никогда развязать не могу...»

(Г. Сковорода. Книжечка, называемая Silenus Alcibiadis, сир"ьчь Икона Алківіадская, 29)

vi

Філософів можна поділити на тих, що зав'язують вузли, і на тих, що їх розв'язують; на тих, що заплутують, замішують думку, і на тих, що її розплутують, прояснюють. Саме Вілен Горський належить до другої категорії, у складі якої всі «сродні» вчителі, мислителі, особливістю яких є природний талант «заражати» молодих людей ідеями. Він володіє надзвичайними аналітичними й синтетичними здібностями: чутливістю на найменші конотативні нюанси та хірургічною прицизністю у визначуванні розрізнень, а рівночасно поетичною уявою та конструкторською логікою. Його праці можуть слугувати взірцем філософської прози.

Наш ювіляр, працьовитий і продуктивний науковець, автор щонайменше 10 книг і півтори сотні

статей. Самі по собі ці числа нічого про нього як мислителя не говорять. Щоб оцінити якість його наукового доробку, треба ближче ознайомитись із його творами.

Головний науковий інтерес Вілена Горського - давньоруська філософська думка. Саме в цій галузі він відзначається як передовий авторитет між українськими знавцями. Його висока репутація спирається на численні статті й такі солідні монографії: «Философские идеи в культуре Киевской Руси XI - начала XII в.» (К., 1988), «Нариси з історії філософської культури Київської Русі» (К., 1993) і «Святі Київської Русі» (К., 1994), де він не лише розгортає витончений цілісний опис давньоруської філософської культури від XI до середини XIII ст.,

а й виправдовує його як складову частину історико-філософської науки і обґрунтовує ключові методологічні поняття, якими послуговується.

І справді, його аргументи тут стрункі й переконливі. Якщо розуміти філософію як особливий тип мислення, що з'ясовує граничні підстави людського буття, то треба усвідомлювати, що філософія - це квінтесенція культури, бо в кожній культурі мусять бути глибинний пласт ідей, який об'єднує людей даної культури і надає сенсу їхній життєдіяльності. Далеко не в кожній культурі і не в кожній добі її розвитку рефлексія над тим пластом ідей досягає такої інтенсивності, щоб піднести ці ідеї до рівня теоретичного осмислення і зафіксувати їх у цілісних філософських системах. Ці ідеї переважно залишаються в первісному стані неперевічених підвалин світогляду, через який вони входять у культуру, відіграючи основоположну роль у практичному освоєнні дійсності. Як невід'ємна частина культури, вони становлять так звану «філософську культуру». Якщо історія філософії має охоплювати не лише розвиток і відносини між філософськими системами, а й виникнення таких систем, то вона мусять присвятити увагу філософським культурам, які породжують теоретичну думку.

Із неповторною майстерністю колега Горський розмальовує канву філософської культури Київської Русі багатством барв та візерунків. Я можу накреслити лише декілька штрихів загального обрису. Накладання християнського неоплатонізму на народний пласт поганського пантеїзму призвело до своєрідного світогляду, в якому дуалізм божественного і природного начал був злагоджений і перетворений у гармонійну цілісність. У центрі цього світу стояла людина, для якої світ і було створено. І вона, читаючи світ як книгу, могла зрозуміти своє остаточне призначення в ньому і відповідно влаштувати своє життя. Мудрість тут полягала не так у пізнанні істини, як у житті згідно з істиною. Найвище досягнення людини в цьому житті - уподібнитися Христу в любові, смиренності й милосерді. Цей життєвий шлях вважався доступним не лише духовенству, а й світським людям та винагороджувався святістю. Дуже промовистим є той факт, що першими святими Русі були князі Борис і Гліб.

Історико-філософські дослідження Білена Горського сягають далших, ніж давньоруська доба, обріїв. Як засвідчують його статті й монографії, він ґрунтовно ознайомлений з іншими епохами української думки. Його «Історія української філософії» (К., 1996) - це не лише найкращий посібник для університетських студентів. Це - проект нового істо-

рико-філософського підходу, який можна назвати культурологічним, згідно з яким, як пояснює автор у першому розділі, критерієм належності філософських ідей, систем чи напрямів до певної національної традиції є їх походження і функціонування в певній національній культурі. Такий критерій значно розширює рамки історико-філософських досліджень і дає історикові доступ до філософських традицій, які, за словами Дмитра Чижевського, «не дали синтези "світового значення"». Промовистим є сам заголовок книжки, який підкреслює, що тут мова йде не про якусь незрозумілу «філософію України» чи просто «філософію на Україні», а саме про українську філософію.

Як бачимо, наш ювіляр - не просто історик філософії, а рефлексивний історик філософії, тобто справжній філософ. Він постійно замислюється над власною діяльністю в ролі історика, над питаннями історії філософії і методами, якими вона послуговується. Цим проблемам він присвятив декілька статей і окрему монографію «Историко-философское истолкование текста» (К., 1981), де пропонує розглянути проблему історичного розуміння і тлумачення на рівні дослідницької практики. Щоб пояснити, що означає зрозуміти історичний текст, він дослухається, як це слово використовується в повсякденній мові й у мові фахівців-істориків. Після аналізу поняття розуміння йде аналіз тлумачення, себто тих засобів, за допомогою яких історик доходить до розуміння історичних пам'яток. Ці засоби він розподіляє на дві групи - контекстуальні та ситуаційні, й описує їх, використовуючи влучні приклади. Ця книжка може слугувати добрим посібником не лише історикові філософії, а й історикові.

Останніми роками щоразу частіше виникає питання: «То кому, власне, належить давньоруська культура - нам, росіянам, чи білорусам?» Колега Вілен справедливо вважає, що саме питання хибне. Воно подібне до іншого питання, як-от: «Чиєю насправді є матір, котра має трьох синів?» Кожен визнає її за матір і кожен від неї щось одідичив. Тут мовне питання - не хто її справжній син або чия вона справжня матір, а хто її справжній спадкоємець? Той, хто нею зовсім не зацікавлений і не має з нею жодного контакту, чи той, хто веде з нею постійний діалог, розуміє її і через це краще розуміє себе самого. Зробити нас, українців, спадкоємцями культури Київської Русі - ось та життєва мета, якій присвятив себе наш ювіляр.

Дорогий Вілене, передаю Тобі щирий кордоцентричний привіт і бажаю многих літ творчої праці!